VINTILĂ HORIA. SALVAREA DE OSTROGOȚI (PRIGONIȚI-L PE BOEȚIU)

Mihaela Jurje (Tănasă)
PhD. Student, Technical University of Cluj-Napoca, Northern University Center of Baia Mare

Abstract: The third novel of "Exile Trilogy", „Salvarea de ostrogoți" sau „Prigoniți-l pe Boețiu" is published in 1983 and translated into Romanian, ten years later in 1993.
The novel, considered by the exegetes of the horian work, is the nucleus of the "Trilogy of exile", summing up the most eloquent, the conviction of the writer Vintilă Horia that literature is not an occupation, but it is a "technique of knowledge," a good ground for approaching various techniques of human knowledge such as physics, philosophy, psychology, theology, etc.
The epic approach focuses on the exile experienced by Toma Singuran in Bărăgan, the author thus placing us, in a current reality of his time, Romania in the context of the communist regime, thus realizing a novel of the obsessive decade, different from everything has been written so far.
Condemned to loneliness, Toma Singuran becomes the archetype of the inner exile, a human typology created by the totalitarian regime in Romania after the Second World War.
On the whole, the novel reproduces the idea of victory through suffering. Exile thus becomes a space of knowledge through pain, sufferance, and all that involves separation. Also, as a decisive experience, with dramatic nostalgia, exile appears as a way of purification and initiation in the deep secrets of existence that are necessarily spiritual.

Keywords: exile, transdisciplinarity, archetype, totalitarism, faith

Cel de-al treilea roman al „Trilogiei exilului", *„Salvarea de ostrogoți"* sau *„Prigoniți-l pe Boețiu*" este publicat în 1983 și tradus în limba română, zece ani mai târziu, în 1993. Conform autorului cartea "Se plasează pe două frontiere, una actuală, alta într-un timp trecut demult. Este vorba deci de două romane paralele, ca viața însăși; de o parte, ceea ce suntem în acest moment, propria noastră contemporanitate, de cealaltă parte un simbol reprezentându-ne pe noi înșine și proiectat într-un trecut, personal sau istoric, subiectiv sau obiectiv. Cartea aceasta va constitui cea de-a treia parte a *Trilogiei exilului*, la care mă gândesc de mult timp și care a trecut prin mai multe variante. Trebuia să se intituleze *Pe malul fluviului, la Babilon*, dar noua ei versiune îmi impune deja un alt titlu. O să văd"[1].

Romanul, considerat de exegeții operei horiene nucleul „Trilogiei exilului", însumează cel mai elocvent, convingerea scriitorului Vintilă Horia că literatura nu este o îndeletnicire oarecare, ci ea reprezintă o „tehnică de cunoaștere", un teren prielnic pentru apropierea

[1] Vintilă Horia, " Jurnalul unui țăran de la Dunăre", Traducere de Doina Jela, Ed. Vremea, București, 2016, p. 221.

diverselor tehnici ale cunoașterii umane precum fizica, filozofia, psihologia, teologia, etc. În adevăr, Vintilă Horia reușește prin intermediul acestui roman, să ofere o viziune totală asupra lumii, unde literatura, teologia, filozofia și știința se îndreaptă spre același punct: înțelegerea lumii, indiferent de epoca istorică în care trăim. De-altfel, scriitorul afirma că romanul prezintă ființa umană în propria sa contemporaneitate, dar oferă și o perspectivă a acesteia în trecutul personal sau istoric, obiectiv sau subiectiv. „Punerea în relație a timpurilor diferite ale istoriei, edificiul românesc este, în același timp focarul ireductibil al tuturor acestor timpuri prin invarianța căutării cognitive care angrenează oamenii de la începutul existenței lor”[2].

Structura narativă a operei cuprinde trei capitole vaste, dintre care primele două redau destinul personajului Toma Singuran. În contrast cu celelalte două romane ale trilogiei, unde istoria reprezenta un pretext pentru a discuta despre dramele prezentului, scriitorul preferă de această dată să ne situeze într-o realitate actuală a vremii sale, România în contextul regimului comunist, realizând astfel un „roman al obsedantului deceniu”[3], diferit însă de tot ceea ce se scrisese până atunci.

Acțiunea romanului este amplasată într-o contemporaneitate dureroasă și reface epoca detențiilor și a exterminărilor politice, de după cel de-Al Doilea Război Mondial. După ce săvârșește zece ani în închisorile comuniste (1950-1960), pentru crima de a gândi diferit față de cei de la putere, Toma Singuran – nume simbolic de altfel, ce trimite la drama însingurării individului, într-un context sinistru și obtuz, fost profesor de literatură la Universitatea din București, se vede aruncat într-un domiciliu forțat, în Câmpia Bărăganului. Deși romanul, prin intermediul memoriei, redă experiențele tragice ale personajului prin închisorile de la Aiud, Pitești și Gherla, el nu se constituie într-o cronică a universului concentraționar. Firul epic se concentrează asupra exilului trăit de Toma Singuran, în Bărăgan. Tragismul acestui destin constă tocmai în faptul că protagonistul se află exilat în propriul spațiu, spațiu transformat de istorie într-o temniță uriașă. Din această perspectivă a exilului între ai săi, deși romanul poate fi considerat o continuare a celor două, se află totuși într-o opoziție cu acestea. Opoziția constă în faptul că spațiului de surghiun nu i se opune un alt spațiu real, fizic, ca mijloc de refugiu. În *„Dumnezeu s-a născut în exil”***,** Tomisului înghețat i se opune iluzia întoarcerii la spațiul-matrice, Roma; în *„Cavalerul resemnării”*, Principele valah, se va desprinde de Veneția, considerată de acesta ca spațiu al libertății, spre a reveni în spațiul identității sale, Pădurea natală. Însă, Toma Singuran nu mai are niciun spațiu matrice favorabil, care să-l ajute să se regăsească „Dintr-o dată i se făcu milă de el, conștient de singurătatea sa - condamnat la singurătate, după ce fusese condamnat la zece ani de închisoare, transferat pe deasupra voinței sale de promiscuitate la izolare - și năzui să vorbească cu cineva, dar pentru el nu se mai afla nimeni pe lume, nici un suflet căruia să i se poată adresa ca un prieten”[4].

Abandonat în mijlocul câmpiei pustii, în mijlocul lui „nicăieri”, prizonierul liber, Toma Singuran *un om în afara legii sub ochiul legii*... trebuie să găsească soluția cea mai bună pentru a

[2]Pompiliu Crăciunescu, „Vintilă Horia: transliteratură și realitate”, Traducere din limba franceză de Olimpia Coroamă, Ed. Curtea veche, București, 2011, p. 127.
[3] Gheorghe Glodeanu, ,,Incursiuni în literatura diasporei și a disidenței” , Ed. Libra, București, 1999, p. 125
[4]Vintilă Horia, „Salvarea de ostrogoți (Prigoniți-l pe Boețiu)”, Ed. Europa, Craiova, 1993, p. 9.

supraviețui. Prețul „libertății” include și o serie de interdicții, astfel „libertățile” ce i se oferă lui Toma Singuran, încep majoritatea cu „nu”: „Va trebui să te prezinți la miliția din Balta Albă la zi întâi a fiecărei luni. În afară de iarnă. Nu vei scrie scrisori. Nu vei scrie nimic. Nu te vei îndepărta prea mult. Nu vei traversa Dunărea. Nu vei da nici un semn de viață. Vei face, la urma urmelor ce vrei vrea. Îți vei stabili reședința în regiune, unde-ți va place, în afară de orașe și sate ”[5]. Condamnat la singurătate, Toma Singuran devine „arhetipul exilatului interior”[6], tipologie umană creată de regimul totalitar din România, de după cel de-Al Doilea Război Mondial.

Singurul spațiu privilegiat rămâne pentru Toma spațiul memoriei și se agață de amintiri pentru a supraviețui pe acest tărâm al libertății supravegheate. Adaptarea la acest spațiu reprezintă pentru eroul nostru o inițiere, însă de data aceasta impusă de natură. Scriitorul descrie cu acuratețe felul în care un citadin silit de condițiile vitrege, învață să supraviețuiască apelând la gesturi primordiale, pentru a se apăra de frig și pentru a nu muri de foame. Aceste „probe” nu fac decât să stabilească în timp o intimitate între erou și acest spațiu natural, intimitate care însă nu o va mai putea restabili cu mediul istoric în care trăiește. Din această perspectivă „în mod parabolic romanul discută problema posibilității supraviețuirii individului într-o societate totalitară”[7].

Rătăcind în largul câmpiei, Toma descoperă o colibă unde va încerca să supraviețuiască și să înceapă o nouă existență. În interiorul ei găsește „un bătrân cu barbă albă [...] zăcea ca și cum s-ar fi prăvălit de pe scaunul său direct în moarte”[8], alături de lampă, pe o masă, o foaie de hârtie, cu câteva rânduri, al căror sens îi scăpa. În fața acestei foi, Toma are sentimentul că se găsește în fața unui mister profund, fapt ce dă un alt sens exilului său. Este convins că acest manuscris trebuie să fie o cheie, o cheie ce îi va deschide o poartă spre înțelegerea acestei lumi: „să copieze, să înțeleagă, să transmită. I se părea ceva la fel de frumos ca libertatea”[9].

Prin integrarea în textul inițial, al unui alt text, prin recurgerea la colaje, se trece la realizarea unui *roman în roman*, o inițiere a eroului în transdisciplinaritate. Astfel, pentru Toma, profesorul universitar, limitat până în acel moment la „exclusivismul umanistului orgolios de a fi astfel[10]”, lectura și copierea manuscrisului îi va aduce revelația de sine și revelarea unui „adevăr care plutea în aerul lumii și pe care nimeni nu-l știa, sau nu mai putea, de-acum înainte, să-l înțeleagă”[11]. Încercând să descopere cât mai bune locul, Toma va găsi intrarea într-o pivniță situată sub clădirea de altădată. Aceasta ascundea mica bibliotecă a fostului locuitor al colibei. Se aflau aici lucrări ale lui Jung, Guenon, Bohr, Hibert, Planck, Heisenberg. Găsește și o Biblie, hârtie de scris și creioane. Și, bine ascuns în spatele treptelor, manuscrisul în întregime. Găsindu-l, Toma „se simți dintr-odată ca fiind în centrul a ceva, singur, dar solid înarmat împotriva a tot ce se află acolo să-i facă rău”[12]. De fapt, are revelația „unei a doua nașteri”[13].

[5]Idem, p. 5.
[6]Pompiliu Crăciunescu, Op. cit., p. 135.
[7]Gheorghe Glodeanu, Op. cit., p. 125.
[8]Vintilă Horia, „Salvarea de ostrogoți (Prigoniți-l pe Boețiu)”, Ed. citată, p. 14.
[9]Idem, p.24.
[10]Ibidem, p. 18.
[11]Ibidem, p. 37.
[12] Ibidem, p. 35.

Manuscrisul găsit de Toma vorbește generațiilor de invazia regimului totalitar, de pierderea echilibrului existențial, de pericolul dogmei care se întrupează în tirani. Adepții acestor *dogme* totalitare îi silesc pe toți ceilalți să accepte ideile lor, „transformând lumea într-o mașinărie insolită, din care a fost eliminată orice gândire și acțiune individuală”[14]. Răul, cauzat de regimurile totalitare, se instalase în întreaga țară, cufundându-se într-o noapte lungă de teamă, mizerie și moarte. În viziunea eroului acest rău a dus la dedublarea lumii, care forțată de împrejurări, trăiește în două planuri. Un plan exterior, al politicii superficiale, ce implică supraviețuirea în fața puterilor ce invadaseră țara și îi impuneau asta, și un plan interior, secret, profund, unde se ascunde tot ceea ce în oameni refuză contactul cu planul exterior, reprezentat de politica totalitaristă. Această lume interioară constituie atât legătura cu paradisul pierdut, cât și cu universul întreg.

În solitudinea spațiului stingher al exilului, Toma Singuran și fizicianul Ștefan Diaconu, bătrânul găsit fără suflare în colibă și autorul manuscrisului, se „ilumineză” de acest adevăr care plutea peste întreg universul: „ceea ce el descoperise și îl tulbura peste măsură era existența a două lumi diferite acolo unde el se desprinsese a vedea doar una singură”[15].

O posibilă salvare a lumii de germenul ideologiei totalitare, care invadaseră țara, încât ea pare a se retrage în sine, în singurătate, ar fi colaborarea dintre știință și religie. La baza manuscrisului, stând o frază desprinsă dintr-un dialog al profesorului Ștefan Diaconu cu Niels Bohr și una a maestrului acestuia Max Planck, confirmă această legătură indisolubilă, deoarece, Dumnezeu se află la începutul oricărui raționament pentru religie, iar pentru știință El se regăsește la capătul ei. De fapt, Ștefan Diaconu reprezintă în contextul prezentat mai sus, vocea scriitorului Vintilă Horia, care își mărturisește adeziunea la această contopire a religiei cu știința. Nu de puține ori el a afirmat că așa zisul progres al științei va duce în cele din urmă la moartea spirituală a lumii.

Decis să ducă mai departe ideologia profesorului Ștefan Diaconu, după ce termină de transcris manuscrisul, Toma hotărăște să-și adauge propria viață, din moment ce amândouă însemnau aceeași înfruntare, desfășurată în același spațiu, deoarece „se contopea cu restul manuscrisului, căci ceea ce povestea avea de a face nu cu o viață oarecare, într-un timp anume, ci cu o viață omenească opusă vremii sale”[16]. Decizia lui Toma, dezvăluie funcția soteriologică a artei, ce devine astfel o șansă de supraviețuire din fața agresiunii istoriei.

Pe lângă refugiul în artă, o altă posibilitate de supraviețuire pentru Toma Singuran, o constituie Erosul. Întâlnirea de o noapte cu Malvina Rareș, trimisă inițial să-l seducă și să-l facă să mărturisească ascunzătoarea manuscrisului, Toma conștientizează puterea mântuitoare a iubirii, singura care poate să-i ofere omului iluzia redobândirii Paradisului pierdut, precum și forța ei regeneratoare: „dragostea însăși este luptă și eliberare, cunoaștere fulgerătoare și împăcare. Act regenerator al unui cosmos în pericol de a se întoarce în haos”[17]. Demersul epic evidențiază astfel, cele două coordonate esențiale ale scriitorului Vintilă Horia, considerate

[13]Ibidem, p. 36.
[14] Mircea Popa, „Reîntoarcerea la Ithaca – scriitori români din exil”, Editura Globus, București, p. 78.
[15]Vintilă Horia, „Salvarea de ostrogoți (Prigoniți-l pe Boețiu)”, Ed. cit., p. 57.
[16]Idem, p. 109.
[17]Ibidem, p. 95-96.

bazele spirituale ale operei lui: exilul şi iubirea. Exilul deschide calea cunoaşterii prin intermediul unei suferinţe extrem de lucide, iubirea deschide calea spre cunoaşterea totală a lumii deoarece ea purifică şi mântuieşte sufletul, apropiindu-l de Dumnezeu, care este în definitiv Iubire.

Finalul romanului surprinde prin plonjarea bruscă într-un timp foarte îndepărtat. În ultimul capitol al cărţii pătrundem prin intermediul manuscrisului găsit, în taina poetului filozof latin, Boeţiu, ce a trăit într-o epocă de sfârşit de ciclu. La apusul unei epoci şi la răsăritul alteia, filozoful şi savantul latin, se lasă prins în mrejele puterii. Înalt funcţionar al curţii pe vremea împăratului Teodoric – aspru duşman al romanilor – Boeţiu cade în dizgraţia regelui deoarece nu a denunţat complotul lui Albinus împotriva opresiunii barbare, fiind închis la Pavia. Căzut de pe culmile gloriei în cea mai sumbră amărăciune, Boeţiu va scrie o lucrare exponenţială pentru Evul Mediu, „Mângâierile Filozofiei", unde dezvăluie inconsistenţa valorilor materiale în raport cu valorile înţelepciunii.

Constatăm astfel, că istoria se repetă, deoarece cartea lui, cea care va supravieţui timpului, este o carte incendiară, care în viziunea unui regim politic agresiv, trebuie distrusă. Dacă Boeţiu în cartea sa căuta o legătură între Platon şi Aristotel „Platon şi Aristotel nu sunt adversari aşa cum continuă să se spună de secole deja, ci formează un întreg armonios care stă perfect mărturie complexităţii fiinţei noastre şi a fiinţei în sine. Dimpotrivă, ei nu trebuie să fie niciodată despărţiţi, căci realitatea ar deveni astfel de neînţeles"[18], convins că dacă omenirea va proclama suveranitatea raţiunii aceasta ar putea deveni dezastruoasă în evoluţia ei: „Excesele platonismului pot genera erori cu consecinţe cumplite, sub forma utopiilor, cele mai reale şi cele mai totalitare, în timp ce un aristotelism exagerat şi singuratic ar face din raţiune stăpâna lumii, dar într-un fel incomplet, cauză posibilă a invalidităţiilor spiritului şi a guvernării cetăţii"[19], Vintilă Horia caută legăturile indestructibile între literatură şi ştiinţă.

În opinia Monicăi Lovinescu, capitolul final ce intervine aproape inexplicabil are o justificare, aceea: „de a ilustra şi istoric momentul când un secol se află la răscruce. S-ar putea ca evocarea lui Boethius să-i îngăduie autorului acea distanţă istorică ce dăruieşte perspectivele cele mai favorabile momentului actual. Într-adevăr, dacă noi azi ştim ce contribuţie a adus pe planul gândirii manuscrisul lui Boethius, ascuns, tăinuit, în timp ce autorul era persecutat şi ucis, poate că peste secole un manuscris, azi închis într-un bordei din Bărăgan, cu condiţia să-şi afle <<transmiţătorul>> va indica lumii o nouă direcţie"[20].

Ultimele pagini ale romanului trimit încă o dată la soluţia mistică a credinţei. Exilul trăit de Toma Singuran, într-o lume ce şi-a pierdut credinţa, reprezintă o experienţă necesară, pentru a-şi descoperi scânteia divină ce se află în fiecare dintre noi. În solitudinea exilului, Toma Singuran, redescoperă calea pentru refacerea eului fracturat, calea izbăvirii prin credinţă.

În ansamblu, romanul redă ideea biruinţei prin suferinţă. Exilul devine astfel un spaţiu al cunoaşterii prin intermediul durerii, al pătimirii şi a tot ce implică o despărţire. De asemenea, ca

[18]Ibidem, p. 192.
[19]Ibidem, p. 192.
[20]Monica Lovinescu, „Pragul. Unde scurte", Vol. V, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1995, p. 26.

experiență limită, cu nostalgii dramatice, exilul apare ca o modalitate de purificare și inițiere în tainele adânci ale existenței care sunt neapărat cele de ordin spiritual.

BIBLIOGRAPHY

1. Crăciunescu, Pompiliu. „Vintilă Horia: transliteratură și realitate”, Traducere din limba franceză de Olimpia Coroamă, Ed. Curtea veche, București, 2011
2. Glodeanu, Gheorghe. Incursiuni în literatura diasporei și a disidenței, Ed. Libra, București, 1999
3. Horia, Vintilă.Jurnalul unui țăran de la Dunăre,Traducere de Doina Jela, Editura Vremea, București, 2016
4. Horia, Vintilă. Salvarea de ostrogoți (Prigoniți-l pe Boețiu), Ed. Europa, Craiova, 1993
5. Lovinescu, Monica. Pragul. Unde scurte, Vol. V, Ed. Humanitas, București, 1995
6. Popa, Mircea. Reîntoarcerea la Ithaca – scriitori români din exil, Editura Globus, București